

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ**

**ОЦІНКА ВПЛИВУ ВИМУШЕНОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ
НАСЕЛЕННЯ НА РИНОК ПРАЦІ, БЕЗРОБІТТЯ ТА ЕКОНОМІКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконав: студент 10-471 групи

Спеціальності 051 Економіка

Освітньо-професійної програми

Економіка

Калюжний Дмитро Володимирович

Керівник: д.е.н, професорка

Ушкаренко Ю.В.

Рецензент: директор ПП «Інтер
склад»

Сопін М.А.

Івано-Франківськ, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ВИМУШЕНОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ НА РИНОК ПРАЦІ ТА ЕКОНОМІКУ	7
1.1 Поняття та класифікація вимушеного переміщення населення.....	7
1.2 Вплив вимушеного переміщення на соціально-економічні процеси в країні.....	11
1.3 Аналіз основних теорій та підходів до дослідження ринку праці в умовах війни.....	15
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ВПЛИВУ ВИМУШЕНОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ НАСЕЛЕННЯ НА РИНОК ПРАЦІ ТА БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ	19
2.1 Аналіз стану ринку праці в Україні в умовах вимушеного переміщення населення.....	19
2.2 Вплив вимушеного переміщення на рівень безробіття в Україні.....	23
2.3 Оцінка ефективності державних та приватних ініціатив з адаптації вимушених переселенців на ринку праці.....	27
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИМУШЕНОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ НАСЕЛЕННЯ	31
3.1 Шляхи усунення наслідків вимушеного переміщення для національної економіки.....	31

3.2 Роль міжнародної допомоги у відновленні ринку праці та економіки України.....	33
3.3 Прогнозування та стратегії відновлення ринку праці в поствоєнний період.....	37
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	41

ВСТУП

Актуальність дослідження впливу вимушеного переміщення населення на ринок праці, безробіття та економіку України в умовах війни обумовлена низкою факторів. Війна, що триває в Україні, викликала масштабне переміщення людей як всередині країни, так і за її межами – все це спричинило значні зміни в соціальній та економічній ситуаціях, де особливу роль відіграють зміни на ринку праці. Люди, що залишають свої домівки через бойові дії, змушені пристосовуватись до нових умов, де важливою проблемою стає безробіття, нестабільність трудових відносин та зміни в трудовому потенціалі. Кількість вимушених переселенців, що безпосередньо впливає на економіку країни, змушує виявляти та аналізувати нові виклики для адаптації робочої сили до потреб ринку, що зазнає кризових явищ.

Особливість даної ситуації полягає в тому, що вимушене переміщення населення є не тільки соціальною проблемою, а й серйозним викликом для економічної стабільності держави. Різке збільшення числа внутрішньо переміщених осіб (ВПО), особливо в умовах тривалого конфлікту, створює значне навантаження на національні та місцеві бюджети, погіршує інфраструктурні умови, а також потребує розробки нових механізмів для інтеграції цих осіб у ринок праці. Проблеми безробіття, зростання соціальної нерівності та відсутність належної підтримки для цих категорій громадян створюють негативні тенденції, які загрожують подальшою стабільністю економіки

та розвитку ринку праці. Тому дослідження цих аспектів має критичне значення для розробки стратегій, спрямованих на подолання економічних наслідків, що виникають внаслідок вимушеного переміщення населення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконувалась у відповідності до науково-дослідної теми «Стратегічне управління економічною діяльністю підприємств у контексті сталого розвитку» – номер державної реєстрації 0123U104063 (в її межах автором проаналізовано, як вимушене переміщення населення впливає на запит та пропозицію робочої сили. Результати дослідження вказують на необхідність адаптації стратегій управління підприємствами в умовах змінного ринку праці, щоб забезпечити ефективне використання ресурсів та підтримувати сталий розвиток).

Мета дослідження - оцінка впливу вимушеного переміщення населення на ринок праці, безробіття та економіку України в умовах війни.

Для досягнення мети, сформовано наступні **завдання**:

- дослідити поняття та класифікація вимушеного переміщення населення;
- описати вплив вимушеного переміщення на соціально-економічні процеси в країні;
- здійснити аналіз основних теорій та підходів до дослідження ринку праці в умовах війни;
- провести аналіз стану ринку праці в Україні в умовах вимушеного переміщення населення;
- окреслити вплив вимушеного переміщення на рівень безробіття в Україні;
- оцінити ефективність державних та приватних ініціатив з адаптації вимушених переселенців на ринку праці;

- розробити шляхи усунення наслідків вимушеного переміщення для національної економіки;
- описати роль міжнародної допомоги у відновленні ринку праці та економіки України;
- здійснити прогнозування та стратегії відновлення ринку праці в поствоєнний період.

Об’єкт дослідження - соціально-економічні процеси, пов’язані з функціонуванням ринку праці України в умовах війни.

Предмет дослідження – теоретико-методичні та практичні засади впливу вимушеного переміщення на соціально-економічні процеси, рівень безробіття та ефективність адаптації переселенців.

В дослідженні використано комплекс **методів**, зокрема, аналіз статистичних даних для оцінки змін на ринку праці та рівня безробіття в Україні в умовах вимушеного переміщення населення. Застосовано методи порівняльного аналізу для вивчення ефективності державних та приватних ініціатив щодо адаптації переселенців на ринку праці. Також використано методи прогнозування для оцінки економічних наслідків вимушеного переміщення та розробки стратегій відновлення ринку праці в післявоєнний період. Теоретичні підходи включають аналіз сучасних економічних і соціальних теорій, що стосуються ринку праці в умовах війни.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в розробці комплексної оцінки впливу вимушеного переміщення населення на ринок праці та безробіття в умовах війни, що дозволяє прогнозувати економічні наслідки для національної економіки. Запропоновані інноваційні стратегії адаптації вимушених переселенців на ринку праці мають практичну значущість для розробки державних ініціатив в післявоєнний період.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці рекомендацій для ефективної адаптації вимушених переселенців на

ринку праці, що сприяє зниженню рівня безробіття та соціальної напруги. Окрім того, результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення державних та приватних програм з інтеграції переселенців у економіку країни в умовах війни та в післявоєнний період.

Апробація результатів роботи. Робота апробована на Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні пріоритети розвитку економіки, менеджменту, сфери обслуговування та права в умовах інтеграційних процесів» (м. Івано-Франківськ, 07-08 листопада 2024 року).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота сформована зі вступу, трьох розділів, висновку і списку використаних джерел із 40 позицій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ВИМУШЕНОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ НА РИНОК ПРАЦІ ТА ЕКОНОМІКУ

1.1 Поняття та класифікація вимушеного переміщення населення

Вимушене переміщення населення – це процес, пов’язаний із переміщенням осіб або груп осіб, які через різні причини (війни, природні катастрофи, політичні репресії тощо) вимушені залишати свої постійні місця проживання [1]. Даний процес часто пов’язується із втратами власного житла, майна, а також соціальною та економічною дезорієнтацією.

В науковій літературі [2-4], існують різні підходи до визначення та класифікації цього явища в залежності від конкретного контексту, в якому вивчається проблема переміщення. Зазначене явище класифікується за декількома критеріями, такими як:

- масштаби переміщення;
- причини та наслідки для переміщених осіб та приймаючих країн;
- характер допомоги, яку отримують переміщені особи, а також їх правовий статус.

Далі ми більш детально розглянемо класифікацію вимушеного переміщення населення через призму двох основних аспектів: територіального та причино-наслідкового.

Територіальне вимушене переміщення поділяється на внутрішнє та зовнішнє [5]. Внутрішнє переміщення передбачає, що особи переміщуються всередині однієї держави, залишають свої домівки, але не переходять через міжнародні кордони. Зовнішнє переміщення відбувається тоді, коли люди вимушені покидати свою країну та шукають притулок в інших державах. Такий поділ дозволяє вивчити вплив переміщення на державні структури та економіку як на рівні окремої країни, так і в глобальному контексті.

З точки зору причин переміщення, варто виділити декілька категорій. Основна класифікація передбачає поділ на випадки, пов'язані з конфліктами, війнами та насильством, природними катастрофами, екологічними кризами, політичними репресіями та соціально-економічними труднощами, які більш детально визначені в табл. 1.1:

Таблиця 1.1

Класифікація причин вимушеного переміщення населення та їхні наслідки

Причина переміщення	Опис	Наслідки для переміщених осіб
Військові конфлікти	Відкриті бойові дії, військова агресія	Втрата житла, травмування, гуманітарні кризи
Природні катастрофи	Землетруси, повені, засухи	Руйнування житла, відсутність базових ресурсів
Політичні репресії	Переслідування, порушення прав людини	Втеча від насильства, відсутність правової захищеності
Економічні труднощі	Бідність, безробіття, нестабільність на ринку праці	Зниження життєвих стандартів, соціальна ізоляція
Соціальні кризи	Конфлікти на етнічному, релігійному рівні	Втеча від дискримінації, соціальна маргіналізація

Джерело: складено автором на основі [6].

Військові конфлікти виступають однією з головних причин вимушеного переміщення. Війна має руйнівний вплив на

інфраструктуру, соціальні зв'язки, економічні системи та безпеку цивільного населення. Люди, які опиняються в зоні бойових дій, часто вимушені шукати притулок в інших регіонах або країнах. Приклади таких ситуацій охоплюють переміщення людей через збройні конфлікти в Сирії, Україні або Південному Судані. Не менш важливі тут також національні та міжнародні механізми допомоги переміщеним особам, створення гуманітарних коридорів, систем надання тимчасового житла і правової підтримки.

Наступним класифікаційним аспектом вважається природа екологічних змін, які теж стають вагомою причиною переміщення. Вони можуть бути спричинені глобальними змінами клімату, які ведуть до посух, затоплень або інших стихійних лих. Люди, що живуть на територіях, що піддаються постійним змінам клімату, можуть бути змушені залишати свої домівки через зниження якості життя або неможливість вести господарську діяльність [7]. Для таких переміщених осіб характерні специфічні проблеми, пов'язані з адаптацією до нових екологічних умов та змінюваними економічними реаліями.

Політичні репресії визначаються як державні чи урядові дії, спрямовані на придушення опозиційних сил, громадянської активності чи будь-яких форм незгоди з чинною владою [8]. Такі дії зазвичай включають арешти, обмеження свобод, залякування, а іноді й фізичне насильство над тими, хто виступає проти політичної системи. Вони спричиняють великі соціальні й економічні наслідки, створюючи атмосферу страху, що перешкоджає розвитку інститутів демократії та громадянської участі.

Політичні репресії часто супроводжуються порушеннями прав людини. Система правосуддя стає інструментом політичних маніпуляцій, що веде до знищення соціальної довіри. Міжнародне співтовариство зазвичай засуджує такі дії, однак ефективність таких засуджень на практиці часто виявляється низькою. Внутрішнє ставлення

до репресій може бути різним: від терпимого до відкритого опору. У найбільш жорстоких випадках репресії перетворюються на масштабні переслідування, що включають масові депортації, тортури та винищення цілих груп населення.

Економічні наслідки політичних репресій також важко переоцінити. У таких умовах неможливо сприяти інноваціям, розвитку бізнесу чи залученню інвестицій, оскільки підприємці й інвестори знаходяться в постійному страху перед можливими репресіями. В результаті економіка країни стикається з серйозними проблемами, такими як сповільнення економічного зростання, зменшення робочих місць, дефіцит товарів і послуг, а також зниження рівня життя населення.

Економічні труднощі відносяться до значних проблем в економічному середовищі, що виникають через низьку ефективність виробничих процесів, інфляцію, бідність чи невизначеність у фінансовій політиці [9]. Вони проявляються в зниженні життєвого рівня населення, скороченні можливостей для бізнесу та інвестицій. Виникнення таких труднощів в більшості випадків призводить до істотних змін на ринку праці, зростання безробіття, а також до соціальної напруженості серед громадян.

Прогресивні економічні моделі передбачають, що економічні труднощі, у тому числі інфляція чи падіння ВВП, мають тимчасовий характер, однак у реальності вони можуть мати довготривалі наслідки. У разі економічної кризи підприємства можуть скорочувати обсяги виробництва, знижувати зарплати, а люди - зіткнутися із зниженням рівня життя. Системи соціального забезпечення в більшості випадків не витримують напруги, а відсутність державних програм підтримки часто призводить до погіршення соціальних умов.

Економічні труднощі також можуть стати каталізатором для соціальних протестів і навіть для політичних переворотів, якщо уряди не

здатні швидко відреагувати на ситуацію. Якщо подібні кризи тривають довгий час, ця ситуація призводить до серйозних змін у соціальній структурі країни, зміщення основних економічних інтересів та розширення соціальної нерівності. У той же час економічні труднощі використовуються як інструмент політичного контролю, коли влада обіцяє вирішення проблем через політику репресій чи жорсткого економічного регулювання.

Соціальні кризи – це періоди, коли соціальна структура суспільства переживає значні потрясіння, що впливають на якість життя громадян. Даний різновид криз вважається наслідком війни, великомасштабних економічних проблем, природних катастроф, політичних репресій або інших факторів. Такі кризи створюють відчуття невизначеності і соціальної напруги та лиш посилюють розповсюдженню незадоволення серед населення. В таких умовах органи влади часто намагаються втручатися в соціальні процеси через жорсткі заходи контролю, що лиш підвищує негативні тенденції в суспільстві.

Погіршення соціальних умов призведе до масових протестів, бунтів та інших форм соціальних конфліктів. У випадку загострення соціальних протиріч, іноді виникають ситуації, коли великі групи людей змушені залишати свої домівки в пошуку безпечних умов для існування в інших регіонах чи країнах [9].

Тож, поняття та класифікації вимушеного переміщення населення свідчить про багатогранність цього явища, яке охоплює різноманітні фактори, такі як війни, конфлікти, природні катастрофи, політичні репресії та соціально-економічні труднощі. Класифікація переміщення залежить від причин і контексту, що дозволяє краще розуміти масштаби та специфіку проблеми. Оцінка перелічених факторів допомагає більш ефективно розробляти стратегії підтримки внутрішньо переміщених осіб

та адаптації їх до нових умов, з метою мінімізації соціально-економічних наслідків для регіонів і країн.

1.2 Вплив вимушеного переміщення на соціально-економічні процеси в країні

Вимушене переміщення населення – це явище, яке набуває величезного значення в умовах сучасних глобальних криз, таких як збройні конфлікти, природні катастрофи, економічні та політичні пертурбації [10]. Переміщення людей, зумовлене насильницькими чи катастрофічними подіями, не лише змінює демографічну ситуацію в країнах, але й має глибокий вплив на соціально-економічну структуру суспільства. Такий вплив обумовлений численними аспектами, серед яких слід виділити наступні (рис. 1.1)

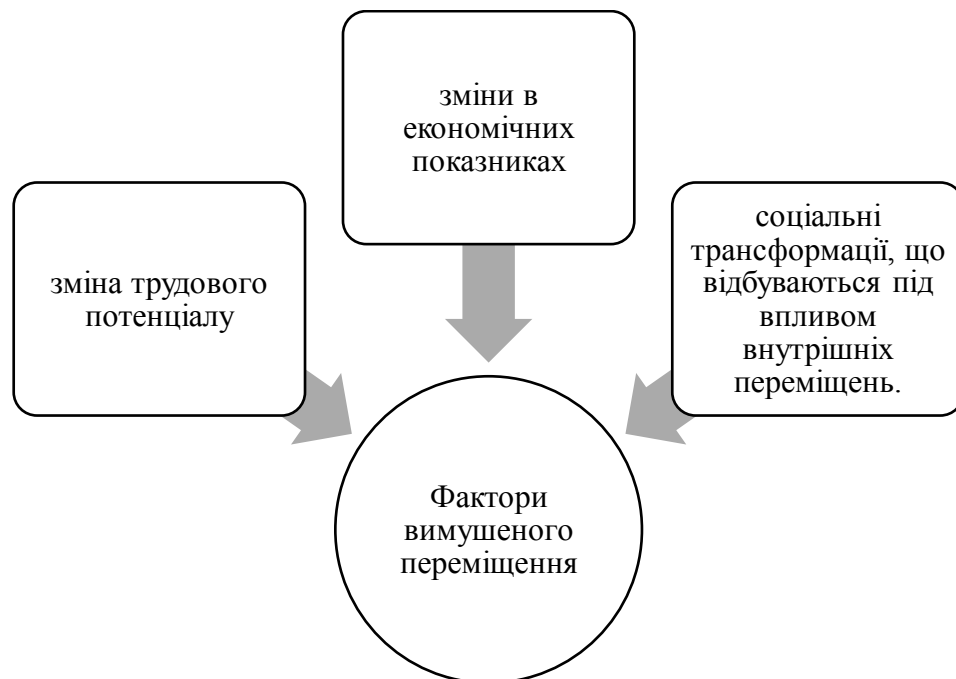

Рис. 1.1. Фактори, що спричиняють внутрішнє переміщення.

Джерело: складено автором на основі [11].

Вимушене переміщення створює додатковий тиск на ринки праці, зокрема на регіональні та національні, що може призводити до значного

збільшення рівня безробіття. Люди, які змушені покинути свої домівки, не завжди швидко інтегруються в нові соціально-економічні умови, зокрема через відсутність необхідних навичок або професійних сертифікатів, що відповідають вимогам нових ринків праці. Розподіл працівників по країні змінює структуру зайнятості, що в результаті створює дисбаланс між попитом та пропозицією на робочі місця в різних галузях.

Економіка країни також відчуває на собі численні зміни через вимушене переміщення. Перш за все, велика кількість переселенців, що мігрують в пошуках роботи та безпеки, вимагає додаткових витрат з боку уряду та соціальних служб. Зокрема, державні кошти повинні спрямовуватися на житло, медичні послуги, освіту, а також на соціальну допомогу для підтримки людей, які втратили засоби для існування [12]. Для економіки це значні фінансові навантаження, що можуть спричинити зростання державного боргу або необхідність перегляду бюджету.

Внутрішнє переміщення осіб часто передбачає складність інтеграції переселенців у нові громади, оскільки вони стикаються з культурними, соціальними та економічними бар'єрами (табл. 1.2). Зазначені бар'єри ускладнюють процес адаптації, викликають соціальні напруження та створюють умови для виникнення стереотипів і дискримінації з боку місцевих жителів.

Таблиця 1.2

Вплив вимушеного переміщення населення на соціальні процеси

Фактор	Опис впливу	Наслідки
Культурні бар'єри	Більшість переселенців мають різні мовні, релігійні та культурні традиції, що затруднює їх інтеграцію в нові громади.	Зростання соціальної ізоляції та труднощі в адаптації до місцевих норм і цінностей.
Соціальна ізоляція	Відсутність соціальних зв'язків, знайомств чи підтримки з боку місцевих громад призводить до ізоляції переселенців.	Негативний вплив на психоемоційний стан, зниження соціальної згуртованості, підвищення рівня стресу та депресії.

Дискримінація та стереотипи	Місцеві жителі можуть мати упереджене ставлення до переселенців через їхній соціальний статус, походження або вигляд.	Загострення соціальної напруги, виникнення міжетнічних конфліктів та посилення культурних бар'єрів.
Підвищення соціальної напруги	Інтеграція великої кількості переселенців може спричинити розподіл ресурсів (житло, робочі місця, соціальні послуги) між місцевим населенням та новоприбулими.	Зростання соціальних протестів, конкуренція за робочі місця, нестабільність в політичній та соціальній сферах.
Міжкультурні та міжетнічні відносини	Взаємодія між місцевим населенням і переселенцями спричиняє недовіру через відмінності в культурних та етнічних рисах.	Напруження, стереотипи та міжетнічні конфлікти, що підривають соціальну стабільність на рівні громади.

Джерело: складено автором на основі [13].

Вимушене переміщення населення викликає низку соціальних змін, що стосуються не лише взаємодії між різними групами, а й загальної стабільності соціуму. Взаємодія переселенців із місцевими жителями нерідко супроводжується проблемами, які виникають через різницю в культурних та соціальних практиках, а також через недостатню підтримку з боку нових громад. У результаті зростає ризик соціальних конфліктів, ізоляції переселенців і соціальної напруги в межах суспільства, що може мати далекосяжні наслідки для соціальної згуртованості та стабільності в країні. Тому необхідно розвивати ефективні стратегії для пом'якшення цих процесів і сприяння інтеграції переміщених осіб у нові соціальні структури.

Вимушене переміщення населення накладає значний вплив на всі сфери суспільного життя, від базових соціальних інститутів і до економічних та політичних процесів [14]. Невід'ємною складовою цього процесу вважаються зміни в системах освіти та охорони здоров'я, адже величезна кількість переселенців потребує доступу до соціальних послуг, включаючи медичні та освітні. Окрім того, виникають складнощі, пов'язані з необхідністю модернізації цих інститутів, підвищенням їх фінансової спроможності та організаційних можливостей - зазначені питання також спричиняють непередбачувані

соціально-економічні наслідки, які вимагають ефективного та злагодженого реагування на всіх рівнях управління (табл. 1.3).

Вимушене переміщення населення створює багатовимірний вплив на соціальні, економічні та політичні процеси в країні. З одного боку, це призводить до навантаження на ключові інститути, такі як освіта та охорона здоров'я, а з іншого - зумовлює зміни в політичній ситуації та соціальній стабільності. Таким чином, поняття вимушене переміщення населення варто розуміти як багатогранне явище, яке має різноманітні соціально-економічні наслідки.

Таблиця 1.3

Вплив вимушеного переміщення на соціальні інститути та політичну ситуацію

Фактор	Опис впливу	Наслідки
Освітні системи	Переселенці потребують доступу до освітніх послуг, що спричиняє додаткові навантаження на навчальні заклади.	Необхідність розширення освітніх можливостей, збільшення фінансування, зміни в освітніх програмах, адаптація педагогічного процесу до нових умов.
Медичні системи	Значний потік людей, що потребують медичних послуг, вимагає оновлення інфраструктури та збільшення ресурсів для медичних установ.	Зростання витрат на охорону здоров'я, необхідність модернізації медичних установ, збільшення навантаження на медичний персонал.
Політична ситуація	Потік переселенців може вплинути на внутрішню політику, спричиняючи зростання соціальних протестів та політичної опозиції.	Зміна політичного клімату, необхідність перегляду законодавства щодо прав переселенців, нові виклики для влади в забезпеченні стабільності та безпеки.
Соціальна інтеграція	Вимушене переміщення часто призводить до соціальної ізоляції переселенців, що може викликати конфлікти з місцевими жителями.	Погіршення соціальних відносин, зростання напруженості між місцевим населенням та переселенцями, виникнення культурних та етнічних бар'єрів.

Джерело: складено автором на основі [15].

Від зміни структури ринку праці до змін в соціальній інтеграції, воно вимагає комплексного підходу та виважених стратегій з боку держави та міжнародних організацій для пом'якшення його наслідків.

1.3 Аналіз основних теорій та підходів до дослідження ринку праці в умовах війни

Теорії та підходи, що використовуються для аналізу ринку праці в умовах війни, дозволяють оцінити не тільки вплив конфліктів на зайнятість і безробіття, але й зміни в соціальній структурі, поведінці працівників та роботодавців, а також адаптацію державної політики до нових реалій [16]. Основні підходи охоплюють як класичні економічні моделі, так і інноваційні методи аналізу, що фокусуються на динаміці ринку праці в умовах війни та постконфліктного відновлення.

Війна неминує призводить до значних змін у структурі трудових відносин, адже напряду впливає на безпеку робочих місць, рівень зайнятості та вимоги до професійних навичок – все це змушує пересмислити традиційні підходи до управління ринком праці, включаючи адаптацію трудових ресурсів до нових умов [17]. Вивчення теорій і підходів дає змогу не лише зрозуміти механізми економічних трансформацій, а й знайти оптимальні шляхи для пом'якшення негативних наслідків війни для ринку праці (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Економічні теорії щодо ринку праці в умовах війни

Теорія/Підхід	Опис теорії	Застосування в умовах війни
Теорія конкурентного ринку праці	Ринок праці функціонує за принципами попиту та пропозиції, де ціна праці (зарплата) регулюється ринковими силами.	В умовах війни ринок праці зазнає перебудови через скорочення попиту на робочі місця в деяких секторах і збільшення пропозиції працівників у інших сферах, таких як оборонна промисловість.
Теорія гнучкості трудового ринку	Згідно з цією теорією, ринок праці повинен бути гнучким, адаптуючись до	В умовах війни адаптація може виражатися у перенавчанні працівників, переміщенні в інші

	змін у зовнішньому середовищі через мобільність робочої сили та коригування політики заробітної плати.	регіони та швидкому переході до нових типів діяльності, таких як волонтерська праця або тимчасове працевлаштування в секторі безпеки.
Теорія структурної безробіття	Ринок праці може зазнати структурних змін, що призводять до безробіття внаслідок зміни економічної структури країни.	Під час війни існує тенденція до зростання безробіття серед працівників, які займаються секторами, що не мають прямого зв'язку з оборонною промисловістю або відновленням.
Теорія капіталу та людських ресурсів	Людські ресурси розглядаються як капітал, який підвищує свою цінність завдяки навичкам та освіті.	В умовах війни підвищується попит на робочу силу, яка має спеціалізовані навички (медики, техніки, однак виникає необхідність у значному розвитку професійних кваліфікацій в умовах кризового періоду.

Джерело: складено автором на основі [19-21].

Аналіз основних теорій ринку праці в умовах війни дозволяє глибше усвідомити вплив військових конфліктів на трудові відносини та економіку загалом [22]. Війна змінює економічну структуру країни, змушує адаптувати політику зайнятості до нових реалій. Теорія конкурентного ринку праці в умовах війни вказує на важливість перепрофілювання трудових ресурсів і мобільності робочої сили в тих секторах, де попит на працівників зростає, зокрема в оборонному та відновлювальному секторах. Однак наявні теоретичні підходи також звертають увагу на ризики структурних змін на ринку праці, зокрема на зростання безробіття серед осіб, які працюють у цивільних галузях, що зазнають значних втрат через конфлікт.

Проте гнучкість трудового ринку та адаптація кваліфікацій робочої сили виступають необхідною умовою для подолання негативних наслідків війни для економіки. Розвиток нових професійних навичок і переорієнтація працівників на нові вимоги є важливими для підтримки стабільності в умовах нестабільної економічної ситуації. Тому на рівні державних органів та приватного сектора має бути здійснено комплекс заходів, спрямованих на максимальне використання потенціалу

трудових ресурсів, підвищення рівня зайнятості та адаптації робочої сили до умов, що постійно змінюються через воєнний конфлікт. Дослідження змін на ринку праці в умовах війни, також потребує застосування різних методологічних підходів (табл. 1.5).

Аналіз змін на ринку праці під час війни вимагає комплексного підходу, що включає використання статистичних даних, дослідження соціальних наслідків, інституційних трансформацій та економічного моделювання.

Застосування різних теоретичних підходів дозволяє не тільки оцінити масштаби негативних впливів на ринок праці, а й розробити стратегії для ефективного реагування на виклики, пов'язані з вимушеними переміщеннями та змінами у структурі зайнятості [23].

Таблиця 1.5

Підходи щодо дослідження змін на ринку праці під час війни

Підхід	Опис підходу	Адаптація до умов війни
Підхід за допомогою аналізу даних	Використання статистичних даних та моделей для прогнозування змін на ринку праці, враховуючи безробіття, зайнятість та вимушену міграцію.	В умовах війни статистика про зміни на ринку праці дозволяє оцінити вплив внутрішньо переміщених осіб на запити щодо робочих місць, а також виявити регіони з найбільшими труднощами щодо працевлаштування.
Підхід через аналіз соціальних наслідків	Вивчення соціальних наслідків вимушеного переміщення та структурних змін в економіці, таких як збільшення нерівності або маргіналізація певних груп.	Зростає потреба в оцінці соціальних наслідків, таких як збільшення кількості безробітних серед жінок, молоді та людей похилого віку, а також зміна соціальних норм на ринку праці.
Підхід за допомогою теорії інституцій	Інституційні зміни та адаптація до нових умов через розвиток законодавства та регулювання ринку праці.	Під час війни відбувається значний вплив на трудові відносини через урядові програми підтримки, програми перенавчання та введення тимчасових заходів на ринку праці.
Підхід за допомогою моделювання розвитку ринку праці	Використання моделей економічного розвитку для прогнозування тенденцій на ринку праці, враховуючи нестабільність і кризові періоди.	У рамках цього підходу оцінюється можливість забезпечення робочих місць у нових умовах, а також розрахунок потреби в спеціалістах для відновлення інфраструктури та стабілізації економіки.

Джерело: складено автором на основі [22].

Підвищення ефективності соціальних програм, перенавчання робітників і оптимізація трудових відносин є необхідними кроками для мінімізації негативних наслідків військових конфліктів.

Дослідження також підтверджує важливість адаптації політики ринку праці до нових умов, що виникають під впливом війни. Інституційні зміни, які включають зміни в законодавстві та програми підтримки, мають критичне значення для забезпечення стабільності в трудових відносинах. Прогнозування змін на ринку праці за допомогою моделювання дозволяє більш ефективно планувати майбутні потреби у робочій силі, допомагає у відновленні економіки та забезпечує соціальну стабільність навіть у кризові періоди.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ВПЛИВУ ВИМУШЕНОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ НАСЕЛЕННЯ НА РИНОК ПРАЦІ ТА БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

2.1 Аналіз стану ринку праці в Україні в умовах вимушеного переміщення населення

Стан ринку праці в Україні за умов вимушеного переміщення населення вважається основною складовою для оцінки економічної ситуації в країні. Масове переміщення людей через військові дії, зокрема внутрішньо переміщених осіб (ВПО), має значний вплив на всі аспекти трудових відносин: від рівня безробіття та зайнятості до змін у структурі попиту на робочу силу [24].

Демографічні зміни в Україні за період з 2022 по 2024 роки мали значний вплив на соціально-економічну ситуацію, включаючи ринок праці. Вимушене переміщення населення, як внутрішнє, так і зовнішнє, зумовило кардинальні зміни в структурі населення, розподілі працездатного контингенту та рівні зайнятості. Аналіз цих змін надає унікальні дані щодо адаптації ринку праці до нових умов, підвищення

попиту на окремі професії та зниження трудового потенціалу внаслідок втрат працездатного населення (табл. 2.1)

Демографічні зміни в Україні в умовах вимушеного переміщення населення з 2022 по 2024 рік виявили ряд трансформацій на ринку праці. Зменшення чисельності населення на 29.3% та змінений статевий склад робочої сили значно вплинули на доступність робочих місць, що спричинило підвищення безробіття, особливо серед чоловіків, яких стало менше на 16.8% [26]. Одночасно, зростання частки жінок у працездатному віці на 16.5% вказує на тенденцію до зміщення гендерних ролей у трудовій сфері.

Міграційні процеси також продовжували негативно впливати на ринок праці, що підтверджується різким збільшенням кількості виїздів з України на 205.6%, тоді як в'їзди в країну збільшились на 229.8%. Міграційне сальдо залишалося негативним, що вказує на втрату потенціалу трудових ресурсів і створення додаткових викликів для адаптації до нових економічних реалій. Одним з найбільших наслідків стала значна частка безробітних, яка зросла на 50%, що було зумовлено скороченням робочих місць у традиційних секторах економіки.

Таблиця 2.1

**Демографічні зміни та їх вплив на ринок праці України
за 2022–2024 рр.**

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Абсолютне відхилення (2024–2022)	Відносне відхилення (%)
Чисельність населення України (млн)	41,0	35,0	29,0	-12,0	-29,3
Кількість чоловіків у населенні (%)	49,5	48,1	41,2	-8,3	-16,8
Кількість жінок у населенні (%)	50,5	51,9	58,8	8,3	+16,5
Загальна кількість виїздів з України (млн)	5,0	18,52	15,28	10,28	205,6
Загальна кількість в'їздів в Україну (млн)	4,5	15,84	14,83	10,33	229,8
Міграційне сальдо	-500	-2686	-442	58	-88,4

(тис.)					
Частка населення, яке втратило роботу через війну (%)	20	25	30	10	+50

Джерело: складено автором на основі [25].

Очевидною необхідністю було створення адаптаційних стратегій для стабілізації ринку праці в умовах воєнного часу, яке охопило розробку програм з перенавчання, сприяння зайнятості жінок, підтримку внутрішньо переміщених осіб та пошук нових економічних можливостей для відновлення інфраструктури. Прогнози на майбутнє показують, що без ефективної політики підтримки зайнятості в умовах війни, Україна зіткнеться з ще більшими викликами щодо стабільності на ринку праці.

Зміни в трудовому потенціалі України між 2022 та 2024 роками свідчать про серйозні трансформації, які зумовлені як війною, так і іншими соціально-економічними процесами. В умовах постійних конфліктів, вимушеного переміщення населення, а також зниження народжуваності та збільшення смертності, структура трудового ринку країни зазнала значних змін. Перелічені фактори не лише змінюють саму природу робочої сили, але й ставлять перед економічною та соціальною політикою нові виклики, такі як зниження працездатного населення та потреба в імпорті робочої сили з інших країн (табл. 2.2)

Таблиця 2.2

Зміни в трудовому потенціалі України в умовах війни за 2022–2024

рр.

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Абсолютне відхилення (2024–2022)	Відносне відхилення (%)
Кількість внутрішньо переміщених осіб (млн)	7,0	6,3	6,2	-0,8	-11,4%
Частка населення працездатного віку (%)	62%	60%	58%	-4%	-6,5%
Кількість зовнішніх мігрантів (млн)	5,0	4,5	4,2	-0,8	-16%
Рівень народжуваності	7,4	7,1	6,8	-0,6	-8,1%

(на 1000 населення)					
Смертність через військові дії (тис.)	25	30	35	+10	+40%
Частка молоді, яка емігрувала (%)	18%	20%	22%	+4%	+22,2%
Потреба в додатковій робочій силі (млн)	-	-	8,6	+8,6	-

Джерело: складено автором на основі [27-28].

Зниження кількості внутрішньо переміщених осіб та зовнішніх мігрантів на фоні війни підтверджує тенденцію до постійних змін на ринку праці, що є результатом як внутрішніх переміщень, так і зовнішніх еміграційних процесів. Відтік працездатного населення та падіння рівня народжуваності підриває базу робочої сили, що суттєво впливає на ефективність економічних процесів і потребує від уряду активного реагування на ринку праці.

Прогнози на найближчі роки вказують на значне зростання потреби в робочих руках, особливо в період відновлення після військових дій.

Зниження працездатного населення на 6.5%, разом із збільшенням смертності через військові дії, вимагають перегляду стратегій в управлінні трудовими ресурсами. За цих умов потрібно здійснювати заходи з адаптації економіки до нових реалій, зокрема через підтримку внутрішніх мігрантів та адаптацію людей похилого віку до нових трудових умов.

На тлі цього уряд має активно допомагати інвестуванню в галузі, що потребують кваліфікованих кадрів, і створювати стимули для залучення іноземних спеціалістів.

Успішне подолання демографічних викликів та ефективна інтеграція внутрішньо переміщених осіб та мігрантів потребують як короткострокових, так і довгострокових інвестицій в систему перепідготовки, кваліфікації та перенавчання. Без реалізації цієї політики стабільність на ринку праці залишатиметься під загрозою, а

відновлення економіки після війни потребуватиме значних зусиль для подолання кадрового дефіциту.

Загальний стан ринку праці в Україні протягом 2022–2024 років зазнав значних трансформацій у зв’язку з соціально-економічними наслідками війни (табл. 2.3).

Тенденції, виявлені в динаміці загальної зайнятості, кількості осіб на обліку в Службі зайнятості та рівні державної допомоги, свідчать про продовження економічної нестабільності в Україні.

Значне зростання числа вакансій не перекриває скорочення кількості підприємств, які вимушені зменшити штат або призупинити свою діяльність, а також не здатне повністю вирішити проблему високого

Таблиця 2.3

**Загальна зайнятість та деякі показники ринку праці України
за 2022–2024 рр.**

Показник	2022 рік (тис.)	2023 рік (тис.)	2024 рік (тис.)	Абсолютне відхилення (2024– 2022)	Відносне відхилення (%)
Загальна кількість зайнятих осіб, млн	8,6	9,3	9,2	0,6	6,98
Кількість осіб на обліку в Службі зайнятості	867,6	483,2	400	-467,6	-54
Кількість вакансій	90	80	105	15	16,7
Кількість підприємств, які скоротили штат	10 000	15 000	40 000	30 000	300
Кількість осіб, які отримують державну допомогу, млн. осіб	0,05684	2,54	1,2	1,14316	2011,2
Кількість осіб, які пройшли професійну перепідготовку	46,6	32,9	100	53,4	114,7
Кількість підприємств, які відновили роботу після війни	20	30	60	40	200

Джерело: складено автором на основі [25, 30].

рівня безробіття серед внутрішньо переміщених осіб і тих, хто втратив роботу внаслідок війни – все це підвищує потребу у розвитку ефективних програм перепідготовки робочої сили для адаптації до нових професійних стандартів.

2.2 Вплив вимушеного переміщення на рівень безробіття в Україні

Період 2022–2024 років характеризується значними змінами на ринку праці України внаслідок війни, що призвела до масових переселень населення, скорочення зайнятості, збільшення рівня безробіття та змін в демографічних тенденціях. Ринок праці зазнав трансформацій, у яких одними з найважливіших факторів стали внутрішньо переміщені особи (ВПО) та значні втрати робочих місць через військові дії. Водночас спостерігалось певне зниження безробіття завдяки новим програмам працевлаштування та адаптації працюючих до нових умов. В умовах таких змін виникла необхідність створення стратегій для покращення економічної ситуації та подолання соціальних наслідків війни (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Рівень безробіття та зайнятості в Україні за 2022–2024 рр.

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Абсолютне відхилення (2024–2022)	Відносне відхилення (%)
Рівень безробіття (%)	21,1	19,1	16,5	-4,6	-21,8
Кількість безробітних осіб (тис.)	867,6	483,2	254,6	-613	-70,7
Кількість внутрішньо переміщених осіб (млн)	7,0	5,0	4,0	-3,0	-42,9
Частка ВПО, які працевлаштовані (%)	-	38	45	-	-

Кількість осіб, які втратили роботу через війну (тис.)	-	-	1 200	-	-

Джерело: складено автором на основі [25, 33].

Незважаючи на позитивну динаміку зниження рівня безробіття, що скоротилося на 4,6% з 2022 до 2024 року, кількість безробітних осіб залишається високою, а основний приріст працевлаштованих осіб припав на категорії внутрішньо переміщених осіб, що відображає потребу в мобільності робочої сили [31]. Цей процес став можливим завдяки державним ініціативам, які підтримують працевлаштування ВПО та створення нових робочих місць у регіонах, що мають найбільший попит на робочу силу. Зменшення кількості безробітних осіб також підтверджує ефективність програм професійної підготовки та перепідготовки.

Рівень внутрішньо переміщених осіб у порівнянні з попередніми роками зменшився на 3 мільйони осіб, що свідчить про часткове відновлення економічної ситуації та певну стабілізацію внутрішнього ринку праці. Однак, попри зменшення їх чисельності, все ще залишається значний виклик для забезпечення цих осіб постійною роботою та адаптацією до нових реалій. Особливо гостро питання стоїть щодо молоді та осіб із низьким рівнем кваліфікації, яким важко знайти відповідну роботу.

Проте, незважаючи на зниження безробіття, не потрібно ігнорувати значну кількість осіб, які втратили роботу внаслідок війни. Погіршення ситуації на ринку праці, особливо в окремих регіонах, де відсутня інфраструктура та можливість працевлаштування, потребує комплексного підходу для вирішення проблеми. Потрібно забезпечити підтримку підприємств, відновлення виробничих процесів, а також впроваджувати програми з підвищення кваліфікації та розвитку нових спеціальностей.

У результаті, ринок праці України в умовах вимушеного переміщення населення зазнав значних змін. Зниження безробіття, підтримка внутрішньо переміщених осіб [32], а також програми працевлаштування створюють певний потенціал для подальшого розвитку, проте потрібно не зупинятися на досягнутому. Рішення цілої низки питань, зокрема, адаптація робочої сили до нових умов, сприятиме стабільності на ринку праці й допоможе зменшити соціальні напруги, пов'язані з нестабільністю в економіці.

З початком військових дій в Україні ситуація на ринку праці зазнала значних змін, особливо серед внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Умови, в яких перебувають ці люди, сильно впливають на їх зайнятість та можливість знайти роботу. Війна призвела до розширення мобільності працівників, де внутрішньо переміщені особи опинилися в центрі економічної та соціальної трансформації. У цей період, головним фактором стало зростання потреби у програмах професійної перепідготовки та підвищення кваліфікації для ВПО, що мали на меті адаптувати їх до нових реалій ринку праці в країні (табл. 2.5)

Таблиця 2.5

Зайнятість серед внутрішньо переміщених осіб за 2022–2024 рр.

Показник	2023 рік	2024 рік	Абсолютне відхилення (2024–2023)	Відносне відхилення (%)
Кількість ВПО працездатного віку (тис.)	2 000	1 800	-200,00	-10,00
Частка ВПО, які працевлаштовані (%)	38	45	7,00	18,42
Рівень безробіття серед ВПО (%)	15	13	-2,00	-13,33
Кількість ВПО, які шукають роботу (%)	61	55	-6,00	-9,84
Кількість ВПО, які отримали нову роботу (тис.)	-	41.9	-	-
Частка жінок серед ВПО (%)	55	58	3,00	5,45

Джерело: складено автором на основі [25, 33].

Протягом 2023-2024 років було помітне зниження кількості працездатних осіб серед ВПО, що зменшилося на 200 тисяч осіб. Цей тренд відображає часткове зменшення числа тих, хто перебуває в працездатному віці, а також міграційні тенденції, спричинені тривалими військовими діями. У той же час, частка працевлаштованих внутрішньо переміщених осіб зросла на 18,42%, що свідчить про певну стабілізацію в забезпеченні робочих місць для цієї категорії населення.

Рівень безробіття серед ВПО знизився на 2% до 13%, що є позитивною ознакою, адже він свідчить про те, що певна частина вимушених переселенців знаходить роботу в умовах кризових змін - це було результатом запровадження нових програм, спрямованих на підтримку трудової зайнятості, а також збільшення кількості тимчасових та нестандартних робочих місць, що дозволяють ВПО адаптуватися до нових економічних реалій.

Зменшення кількості осіб серед ВПО, які активно шукають роботу (на 6%), також вказує на певне покращення ситуації, оскільки зменшення активного попиту на роботу вказувало про те, що багато ВПО вже знайшли тимчасову або постійну зайнятість. Також важливою була частка жінок серед ВПО, яка зросла на 5,45%, що стало показником зміни в соціальних ролях і посиленням рівних можливостей для жінок у сфері працевлаштування в умовах війни.

Вплив вимушеного переміщення на рівень безробіття в Україні в умовах війни став очевидним, оскільки значна частина працездатного населення опинилася поза місцем постійного проживання та втратила роботу. Серед вимушених переселенців спостерігається зростання безробіття, пов'язане з труднощами адаптації до нових регіональних ринків праці та відсутністю необхідної професійної підготовки для швидкої інтеграції. Водночас, ініціативи на рівні держави та приватного

сектору сприяли створенню нових робочих місць і програм перепідготовки, що дозволяє знижувати негативний вплив на ринок праці, однак ефективність таких заходів все ще потребує подальшого вдосконалення.

2.3 Оцінка ефективності державних та приватних ініціатив з адаптації вимушених переселенців на ринку праці

Державні ініціативи з адаптації вимушених переселенців (ВПО) на ринку праці України стали важливим інструментом для забезпечення соціальної та економічної стабільності в умовах війни. Зважаючи на масову міграцію населення через бойові дії, значна частина ВПО зіткнулася з проблемою безробіття та необхідністю перенавчання для інтеграції на нових ринках праці. У цьому контексті важливими стали програми, що забезпечують професійну перепідготовку, надають державну допомогу по безробіттю та створюють нові робочі місця. Виходячи з цих заходів, ефективність державних ініціатив можна оцінити за допомогою конкретних показників, що наведені в таблиці.

Таблиця 2.6

Ефективність державних ініціатив з адаптації ВПО на ринку праці за 2022–2024 рр.

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Абсолютне відхилення (2024–2022)	Відносне відхилення (%)
Кількість ВПО, що пройшли професійну перепідготовку (тис.)	10,5	25,4	45,6	35,1	333,3
Кількість осіб, що отримали допомогу по безробіттю (тис.)	1,0	2,5	1,8	0,8	80,0
Кількість нових робочих місць для ВПО (тис.)	4,0	8,0	12,5	8,5	212,5
Кількість підприємств, які отримали державну підтримку для створення робочих місць для ВПО	2,0	3,5	4,5	2,5	125,0

(тис.)					
Кількість програм перепідготовки, фінансованих державою (шт.)	5	12	20	15	300

Джерело: складено автором на основі [25, 32-36].

Згідно з даними таблиці, протягом 2022–2024 років спостерігається значне покращення показників щодо адаптації ВПО на ринку праці завдяки державним ініціативам. Кількість осіб, які пройшли професійну перепідготовку, зросла більш ніж у три рази, що свідчить про зростання уваги до розвитку нових навичок серед переселенців. Також збільшилася кількість осіб, які отримали допомогу по безробіттю, що підтверджує покращення соціальної підтримки для тих, хто втратив роботу.

Кількість нових робочих місць, створених для ВПО, також демонструє позитивну динаміку, збільшившись на 212,5% у порівнянні з 2022 роком - це свідчить про активні дії держави щодо підтримки підприємств, які готові брати на роботу переселенців. Програми перепідготовки, які фінансуються державою, стали більш доступними, збільшившись на 300%, що дозволяє ширше залучити ВПО до ринку праці.

Позитивна динаміка вказує на ефективність державних ініціатив, але, незважаючи на значні успіхи, ще існують виклики, пов'язані з інтеграцією ВПО в різні регіони країни. Для подальшого зниження рівня безробіття серед цієї категорії необхідно вдосконалювати програми перепідготовки, забезпечувати більш гнучкий підхід до мобільності робочої сили та надавати додаткову підтримку в сфері житлових та соціальних питань.

Приватні ініціативи, спрямовані на адаптацію вимушених переселенців (ВПО) на ринку праці України, набирають все більшого значення в умовах війни. Підприємства, громадські організації та бізнес-структури відіграють важливу роль у забезпеченні адаптації ВПО,

створюючи умови для працевлаштування, перепідготовки та розвитку підприємництва серед переселенців. Чисельність програм стажувань, грантів на розвиток бізнесу та корпоративних партнерств активно зростає, що допомагає ВПО отримати нові професійні навички, знайти роботу та стати активними учасниками економічного процесу. Оцінка ефективності таких ініціатив на основі відповідних показників наведена в таблиці 2.7.

Протягом 2022–2024 років приватний сектор значно активізував свою діяльність щодо підтримки вимушених переселенців. Кількість осіб, що пройшли професійну перепідготовку завдяки приватним ініціативам, зросла більш ніж у два рази, що свідчить про розширення можливостей для перекваліфікації ВПО. Успіх цієї категорії ініціатив також відображається у зростанні кількості працевлаштованих осіб, що за три роки збільшилось на 133,3%, що стало показником значного прогресу в цьому напрямку.

Таблиця 2.7

**Ефективність приватних ініціатив з адаптації ВПО на ринку праці
за 2022–2024 рр.**

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Абсолютне відхилення (2024–2022)	Відносне відхилення (%)
Кількість ВПО, що пройшли професійну перепідготовку (тис.)	5,0	7,8	10,2	5,2	104,0
Кількість осіб, працевлаштованих через приватні ініціативи (тис.)	3,0	4,5	7,0	4,0	133,3
Кількість корпоративних партнерств з підтримки ВПО (шт.)	10	30	50	40	400
Кількість грантів для розвитку підприємництва ВПО (шт.)	50	80	120	70	140
Кількість програм стажування для ВПО, реалізованих приватними компаніями (шт.)	15	25	40	25	166,7

Джерело: складено автором на основі [25].

Найбільш ефективним інструментом був розвиток корпоративних партнерств, яке за цей період зросло на 400% - це свідчить про активну участь приватного сектору в підтримці ВПО, зокрема через створення нових робочих місць та реалізацію спільних проєктів. Гранти на розвиток підприємництва для ВПО також продемонстрували значний зріст на 140%, що дозволяє створювати додаткові можливості для розвитку малого бізнесу серед переселенців. Кількість програм стажування, реалізованих приватними компаніями, збільшилась на 166,7%, що свідчить про зростання зацікавленості компаній у наданні практичного досвіду та навичок ВПО. Приватний сектор став головним гравцем у формуванні ринку праці для вимушених переселенців, забезпечуючи їх не лише можливістю працевлаштування, а й підтримкою на етапі адаптації та розвитку підприємницької діяльності.

Таким чином, як державні так і приватні ініціативи відіграли суттєву роль у допомозі ВПО інтегруватися в економічне життя країни.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИМУШЕНОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ НАСЕЛЕННЯ

3.1 Шляхи усунення наслідків вимушеного переміщення для національної економіки

Працевлаштування вимушених переселенців має стати одним із найважливіших напрямків підтримки економіки в умовах війни та кризових явищ. В Україні з моменту початку масового переміщення населення були впроваджені різноманітні державні та приватні програми, спрямовані на інтеграцію ВПО на ринку праці. Головними заходами стануть як створення нових робочих місць, так і професійна перепідготовка для тих, хто через вимушене переселення залишився без роботи. Наступними ініціативами повинні бути програмна підтримка з

боку держави і активна участь приватного сектору у формуванні робочих місць та нових можливостей для переселенців.

Таблиця 3.1

Заходи щодо працевлаштування вимушених переселенців (ВПО) в Україні

Показник		Заходи
Кількість працевлаштованих державні програми	ВПО, через	Збільшення кількості програм працевлаштування, створення нових робочих місць у різних секторах
Кількість працевлаштованих приватні ініціативи	ВПО, через	Розширення корпоративних програм підтримки ВПО, партнерства з приватними підприємствами
Кількість нових робочих місць для ВПО		Створення додаткових робочих місць на підприємствах, що приймають переселенців
Рівень безробіття серед ВПО		Поступове зменшення рівня безробіття завдяки соціальним програмам, стажуванням та перепідготовці

Джерело: розроблено автором

Завдяки зусиллям держави та приватного бізнесу рівень безробіття серед вимушених переселенців поступово знижувався, хоча цей процес все ще потребує подальших зусиль й в 2025 – 2027 рр.. Створення нових робочих місць для ВПО і надання їм можливості для професійного розвитку стануть значними кроками до інтеграції цієї категорії громадян у трудову діяльність. Приватні ініціативи зі співпраці з підприємствами та наданням підтримки ВПО на ринку праці теж матимуть помітний ефект на загальний рівень зайнятості в країні.

Поряд з цим, значення соціальних програм, що забезпечують підтримку ВПО, було особливо важливим у періоди економічної нестабільності. У майбутньому варто зосередити увагу на стабільності цих ініціатив та на створенні умов для довгострокової зайнятості вимушених переселенців, що дозволить не лише полегшити адаптацію цієї групи в суспільстві, а й забезпечити стійкість національної економіки.

Адаптація вимушених переселенців (ВПО) на ринку праці та в суспільстві вимагає постійного оновлення та впровадження нових підходів, з огляду на змінювані умови. Період з 2025 по 2027 рр. стане ключовим етапом для втілення довгострокових стратегій, що сприятимуть не тільки працевлаштуванню, а й стабільній інтеграції переселенців у соціальну та економічну структуру країни. Потрібно орієнтуватися на створення умов для більш ефективної адаптації через розвиток інфраструктури, підтримку підприємництва та надання необхідних соціальних послуг.

Наступні роки вимагатуть від уряду та приватних структур ефективної реалізації нових стратегій для підтримки ВПО. Розширення інфраструктури для переселенців, зокрема через створення додаткових тимчасових житлових приміщень та медичних закладів, дозволить значно полегшити їх адаптацію та покращити умови життя. Це забезпечить не лише базові потреби, але й створить основу для їх подальшої інтеграції в українське суспільство.

Таблиця 3.2

**Шляхи адаптації ВПО через розвиток інфраструктури та підтримку
малого бізнесу**

Показник	Заходи
Кількість облаштованих тимчасових житлових приміщень	Розширення мережі тимчасових житлових приміщень, покращення умов для переселенців, інтеграція їх у локальні громади
Кількість медичних закладів для ВПО	Розширення медичних пунктів та поліклінік, інтеграція медичних послуг у місцеву інфраструктуру, доступ до психологічної підтримки
Кількість центрів підтримки ВПО	Відкриття нових центрів соціальної підтримки, що надають консультації, правову допомогу та соціальні послуги
Кількість освітніх програм для ВПО	Організація освітніх програм з професійної перепідготовки, розширення доступу до вищої освіти та курсів для молоді
Кількість грантів для розвитку бізнесу ВПО	Створення нових грантових програм для підтримки підприємницьких ініціатив серед переселенців, підтримка стартапів

Джерело: складено автором.

Підтримка малого бізнесу ВПО через грантові програми та освітні ініціативи буде наступним етапом для зменшення рівня безробіття серед переселенців. Підприємницька активність допоможе створити нові робочі місця з метою подальшого

3.2 Роль міжнародної допомоги у відновленні ринку праці та економіки України

Міжнародна допомога стане має бути наступним елементом у процесі відновлення ринку праці та економіки України в найближчі роки. Після численних випробувань, що спричинили значні зміни в соціально-економічній ситуації, країна потребує зовнішніх інвестицій та технічної підтримки для подолання наслідків конфліктів, економічної депресії та внутрішніх криз. Оскільки процес відновлення потребує мобілізації як внутрішніх, так і міжнародних ресурсів, міжнародна допомога виступить одним із ключових факторів, що визначатиме темпи та напрямки розвитку української економіки.

Завдяки наданим фінансовим ресурсам від міжнародних організацій, таких як Світовий банк, Європейський Союз та інші глобальні партнери, Україна зможе значно відновити інфраструктуру та забезпечити економічну стабільність. Спеціалізовані кредити та гранти, які будуть надані країні, сприятимуть розвитку ключових секторів економіки, зокрема сільського господарства, промисловості та інформаційних технологій. Такі фінансові інструменти дозволять державі створити нові робочі місця, розвинути малий та середній бізнес, а також забезпечити національну економіку необхідними ресурсами для стабільності.

Важливим аспектом міжнародної допомоги буде підтримка внутрішньо переміщених осіб (ВПО), що залишатимуться важливою складовою в українській економічній структурі в майбутньому. ВПО, які

наразі переживають складні умови адаптації, будуть отримувати підтримку через фінансування спеціальних програм, націлених на працевлаштування, перепідготовку та соціальну інтеграцію. Міжнародні партнери створять сприятливі умови для розвитку навчальних програм, стажувань та професійної перепідготовки, що дозволить ВПО інтегруватися на ринок праці та стати важливими учасниками відновлення економіки. Зростатиме кількість ініціатив, спрямованих на підтримку підприємницької діяльності серед переселенців, що дозволить створити нові робочі місця та сприяти розвитку місцевих економік.

Завдяки активному залученню міжнародних ресурсів, Україна зможе реалізувати комплексні стратегії для підтримки малого та середнього бізнесу. Програми, орієнтовані на підтримку підприємців, зокрема через гранти та пільгові кредити, дозволять малому бізнесу швидше адаптуватися до нових економічних реалій. Ключові підприємства, що працюватимуть за новими умовами, отримають необхідну фінансову підтримку для створення нових робочих місць, стимулюючи економічне відновлення. Розвиток цих програм також стане основою для розвитку нових бізнес-моделей, орієнтованих на потреби післяконфліктного відновлення країни.

Міжнародні партнери також забезпечать комплексну допомогу для модернізації освітньої системи та розвитку інфраструктури для професійної підготовки. Підвищення рівня освіти та кваліфікації населення, а також розвиток нових технічних і професійних навичок, стане важливою складовою відновлення. Завдяки цьому Україна зможе створити висококваліфіковану робочу силу, готову працювати в нових умовах економічної стабільності та розвитку. Водночас, міжнародна допомога сприятиме розвитку інфраструктури для соціальної адаптації ВПО, що також стане критично важливим для забезпечення стійкості національної економіки в майбутньому.

Для відновлення економіки України та стабілізації ринку праці в майбутньому буде необхідно допомагати активному залученню міжнародної допомоги, яка повинна стати основним інструментом для реалізації відновлювальних програм. Оскільки українська економіка після руйнувань потребує масштабних інвестицій, міжнародні фінансові установи та країни-партнери повинні надати значні ресурси для підтримки відновлення інфраструктури, підприємств і соціальних установ. Зазначені кошти повинні бути спрямовані на реставрацію зруйнованих об'єктів, інвестування в технології, що допоможуть знизити залежність від зовнішніх ресурсів, а також на створення нових робочих місць у постраждалих секторах.

Міжнародна допомога повинна фокусуватися на розвитку малого та середнього бізнесу (МСП), адже саме ці підприємства вважаються основою для стабільного економічного зростання та створення робочих місць. У майбутньому підтримка МСП повинна включати в себе не лише фінансування стартапів і надання грантів, але й забезпечення доступу до консультацій та бізнес-освіти. Необхідно розвивати партнерства між міжнародними фінансовими установами та українськими підприємцями, щоб забезпечити плавний процес адаптації до змінюваних економічних умов та вимог міжнародного ринку.

Важливо, щоб міжнародна допомога орієнтувалася не лише на відновлення економіки, а й на підвищення кваліфікації робочої сили. Професійна перепідготовка та навчання новим навичкам повинні стати пріоритетом. У майбутньому країні необхідно створювати умови для розвитку онлайн-освіти, яка дозволить залучити широкий контингент безробітних осіб, зокрема жінок і молодь. Програми підвищення кваліфікації повинні відповідати вимогам глобального ринку праці та мати на меті не лише інтеграцію в національну економіку, а й активну участь у міжнародних проектах.

Для забезпечення сталого розвитку і залучення міжнародних інвестицій потрібно зосередитись на відновленні інфраструктури, яка постраждала від бойових дій. Оновлення транспортних мереж, енергетичних систем та забезпечення доступу до базових послуг стане основою для економічного відродження країни. Міжнародна допомога в майбутньому повинна включати створення енергозберігаючих інфраструктур, зокрема в сільських регіонах, та підтримку екологічно чистих технологій, що допоможе зменшити витрати на енергію та покращити екологічну ситуацію в країні. Програми соціального захисту мають стати ще однією важливою складовою міжнародної допомоги. Вони повинні сприяти підтримці тих верств населення, які найбільше постраждали від конфлікту: внутрішньо переміщених осіб, малозабезпечених та інших вразливих груп.

Отже, в найближчі роки міжнародна допомога стане основним інструментом відновлення ринку праці та економіки України. Завдяки підтримці фінансових ресурсів, розвитку соціальних програм, підтримці підприємництва та інтеграції внутрішньо переміщених осіб на ринок праці, країна зможе не лише подолати наслідки конфлікту, але й забезпечити сталий економічний розвиток, орієнтуючись на інновації, нові технології та відновлення ключових секторів економіки.

3.3 Прогнозування та стратегії відновлення ринку праці в поствоєнний період

У майбутньому, відновлення ринку праці в Україні після війни вимагатиме комплексного підходу до прогнозування та розробки ефективних стратегій. Першим кроком буде проведення детального аналізу поточного стану ринку праці, зокрема визначення найбільш постраждалих секторів економіки. Прогнозування розвитку ситуації на ринку праці дозволить передбачити потребу в кваліфікованих робочих

силах, створення нових робочих місць, а також види діяльності, які найбільше потребуватимуть підтримки з боку держави та міжнародних партнерів. Потрібно, щоб ці прогнози стали основою для розробки середньострокових та довгострокових відновлювальних стратегій.

У перші роки після завершення бойових дій пріоритетним завданням стане відновлення інфраструктури. Це включатиме в себе будівництво нових підприємств, оновлення старих та відновлення житлових і соціальних об'єктів. У рамках цього процесу значно зросте попит на робочі місця в будівельному секторі, що допоможе залучити велику кількість робітників, включаючи внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Для забезпечення необхідної кількості робочої сили на таких підприємствах слід розвивати програми перепідготовки та навчання, адаптуючи їх до нових вимог економіки. Прогнозування попиту на такі кадри буде одним із ключових етапів стратегії відновлення.

Наступним етапом відновлення стане розвиток нових високотехнологічних секторів. Зокрема, ІТ-галузь, агротехнології та відновлювальна енергетика стануть основними драйверами зростання в післявоєнний період. Враховуючи попит на нові професії, пов'язані з інноваціями, планування ринку праці повинно включати створення спеціалізованих освітніх програм, що надаватимуть необхідні знання та навички для роботи в цих секторах. Важливо буде активно працювати з університетами, технічними навчальними закладами та бізнесом для того, щоб забезпечити випускників необхідними практичними навичками. Прогнозування розвитку таких секторів дасть змогу уникнути дефіциту кваліфікованих працівників.

У майбутньому розвиток малих і середніх підприємств (МСП) відіграватиме значну роль у відновленні ринку праці. Створення нових робочих місць буде залежати від підтримки підприємництва, зокрема через надання грантів, пільгових кредитів та податкових пільг для підприємців. Стратегії відновлення повинні включати стимули для

МСП, щоб допомогти їм відновитися після війни, а також стратегії залучення інвесторів до української економіки. Серед них слід виділити залучення іноземних інвесторів для створення нових підприємств та інфраструктури, а також розвиток внутрішнього ринку, що дозволить стимулювати економічне зростання.

Соціальні програми для ВПО, безробітних та інших вразливих груп також повинні стати частиною стратегії відновлення. Прогнозування рівня безробіття та аналіз категорій осіб, які найбільше постраждали, дозволить сконцентрувати ресурси на найбільш потребуючих верствах населення. У майбутньому соціальні програми повинні включати в себе не лише надання фінансової допомоги, а й інтеграційні програми, які допоможуть адаптувати переселенців до нових економічних умов.

Отже, прогнозування та стратегічне планування відновлення ринку праці в Україні після війни стане важливим етапом відбудови економіки країни. Підтримка державою бізнесу, розвиток нових секторів та освіти, а також інвестування в інфраструктуру та інновації стануть основними напрямками, які визначатимуть темпи відновлення та стабілізації ринку праці в поствоєнний період.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження було здійснено комплексний аналіз впливу вимушеного переміщення населення на ринок праці та економіку України в умовах війни. Було вивчено значення цього явища для соціально-економічної структури країни, що стало основою для розуміння його багатогранності та складності. Результати дослідження підтвердили, що вимушене переміщення не лише змінює демографічну ситуацію, але й має глибокі наслідки для зайнятості, рівня безробіття і інтеграції населення в нові економічні реалії.

Відомо, що війна в Україні призвела до значного зменшення чисельності населення, яке з 41 млн осіб у 2022 році скоротилося до 29 млн осіб у 2024 році. Даний процес супроводжується і змінами в структурі працездатного населення: кількість внутрішньо переміщених осіб зросла до 6,2 млн, а безробіття у 2024 році сягнуло 30% серед усіх, хто втратив роботу через бойові дії - це відображає не лише втрати робочих місць, а також проблеми з забезпеченням нових можливостей для тих, хто залишив свої домівки. Дослідження показало, що ринок праці зазнав суттєвих змін: з однойменними заходами держави було реалізовано багато програм, спрямованих на підтримку ВПО. Зокрема, кількість осіб, які пройшли професійну перепідготовку, зросла з 10,5 тис. до 45,6 тис. осіб протягом 2022–2024 років. Такий показник свідчить про зростання значущості програм перепідготовки у контексті соціально-економічної адаптації переселенців.

Серед основних державних ініціатив, спрямованих на сприяння зайнятості, було відзначено, що кількість нових робочих місць для ВПО зросла на 212,5%. Така динаміка підкреслює ефективність впроваджених програм і відповідальність уряду в умовах кризи. Продуктивна взаємодія між державою, приватними підприємствами та неурядовими організаціями стала запорукою успіху в адаптації вимушених переселенців до нового життя. Водночас, незважаючи на позитивні зміни, залишаються серйозні виклики. Зауважено, що структура ринку праці зазнала змін, зумовлених скороченням кількості робочих місць в традиційних секторах економіки, які постраждали від конфліктів. Висока частка безробітних, а також затримка в адаптації нових працівників до реалій ринку висвітлює необхідність подальшого вдосконалення програм підготовки кадрів.

Прогнози щодо відновлення економіки України після військових дій вимагають стратегічного підходу до розробки ринкової політики і соціальних програм. Включення інвестицій, як внутрішніх, так і

міжнародних, є критично важливим для відновлення інфраструктури та створення нових робочих місць. Необхідно фокусуватися на розвитку нових галузей, підтримати малі та середні підприємства, а також забезпечити доступ до кредитів і грантів для підприємців.

Міжнародна допомога зіграє ключову роль у процесі відновлення. За підрахунками, фінансування освітніх програм, програм професійної перепідготовки та соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб, які зможуть стати важливими учасниками економічних процесів, забезпечить стабільність ринку праці. Прогнозується, що залучені інвестиції можуть стати основою для зростання ключових секторів, таких як сільське господарство, промисловість, ІТ-технології та відновлювальна енергетика.

Останнім етапом вирішення проблеми вимушеного переміщення населення буде розробка довгострокових стратегій, спрямованих на підтримку інтеграції переселенців в суспільство і на ринок праці. На базі дослідження було рекомендовано активізувати програми моніторингу та оцінки стану ринку праці, які допоможуть оперативно виявляти проблеми і потенційні рішення. Стратегічний план має включати не лише створення нових робочих місць, а й забезпечення умов для довгострокового соціального захисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Логвинова М. О. Внутрішньо переміщені особи як категорія вимушених мігрантів: поняття та ознаки. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Географічні науки»*. 2019. № 11. С. 44–50
2. Малиновська О. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: підруч. Київ: НІСД, 2018. 472 с.
3. Супруновський А.І. Вимушена міграція українських громадян в умовах російського вторгнення в Україну. *Юридичний*

науковий електронний журнал. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/115>

4. Філіпчук Л., Ломоносова Н., Сирбу О., Кабанець Ю. Вимушена міграція і війна в Україні (24 лютого – 24 березня 2022): моніторинг Cedos. URL: <https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/vymushena-migracziya-ta-vijna-vukraïni.docx-1.pdf>

5. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. *Соціологія*. 2006. С. 127-139.

6. Лібанова Е.М., Позняк О.В., Цимбал О.І. Масштаби та наслідки вимушеної міграції населення України внаслідок збройної агресії Російської Федерації. *Демографічні процеси*. 2022. Вип. № 2 (8). С. 37 – 57.

7. Розуміння міграції та переміщення. URL: <https://langs.physio-pedia.com/uk/understanding-migration-and-displacement-uk/>

8. Репресії політичні. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Репресії_політичні

9. Краус Н.М., Краус К.М., Марченко О.В. К 78 Актуальні проблеми фінансів та економіки: навч. посіб. Київ: Аграр Медіа Груп. 2023. 286 с.

10. Безушко М. С. Міграційна політика ЄС: виникнення та проблеми сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. Вип. № 1. С. 276-278.

11. Алексєєва Т. І. Еволюція міграційних процесів крізь призму теорії міжнародних відносин. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. Вип. № 24, Ч. 1. С 10-13.

12. Бойчук Д. С., Гроза Д. В. Міграційні кризи як виклики безпеці ЄС: історія розвитку та сьогодення. *Право та інновації*. 2023. Вип. № 1(41). С. 96-104.

13. Андрейко В. І. Розвиток міграційних процесів в Європі та Україна. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2019. Вип. № 2 (41). С. 134-142.
14. Мошенець О. Зупиніть депортацію Українського народу! Офіційний веб-сайт ВР України: Інформаційне управління ВР України. 2022. URL: <http://www.golos.com.ua/article/359372>
15. Близнюк В. В., Яценко Л. Д. Ринок праці України в умовах війни. <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6356/13392-1?inline=1>
16. Колот А. М. Економіка праці та соціально-трудова відносини: підруч. Київ: КНЕУ. 2009. 711 с.
17. Крилов В. В. Сучасні аспекти розвитку ринку праці в Україні. Проблеми сучасних трансформацій. *Серія: економіка та управління*, 2023. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-9-03-04/2023-9-03-04>
18. Маршавін Ю. М., Кицак Т. Г., Маршавін О. Ю. Ринок праці України в нових соціально-економічних реаліях: проблеми трансформації публічної політики. *REICST*. 2022. С. 175-190.
19. Павлюк Т. І. Ринок праці: теорія, методологія, практика: монографія. Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ. 212 с.
20. Томчук О. Аналіз трендів розвитку ринку праці в Україні: ключові зміни та виклики воєнного часу. *Innovation and Sustainability*. 2023. Вип. № 2. С. 110-119.
21. Стрембіцька Л. Л. Сучасні тенденції ринку праці в аспекті загроз економічній безпеці України. *Економічні горизонти*. 2017. Вип. № 2. С. 88–95.
22. Волянська-Савчук Л. В., Красовський В. О. Теоретичні засади ринку праці в економічній системі. *Економіка і організація управління*. 2019. Вип. № 1 (33). С. 21-32.

23. Герчанівська, С. В., Петренко, Н. І., Качмар, О. В. Сутність і характеристика основних понять ринку праці в соціально-економічній системі. *Агросвіт*. 2021. Вип. № 7-8. 53-59.

24. Відновлення ринку праці в Україні в умовах війни: регіональні аспекти. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/vidnovlennya-rynku-pratsi-v-ukrayini-v-umovakh-viyny-rehionalni>

25. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>

26. Робоча сила працездатного віку. URL: <https://skilky-skilky.info/robocha-syla-pratsezdathnoho-viku/>

27. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. 2022. URL:

28. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. 2023. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R14_Displacement_ENG-UKR.pdf

29. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. 2024. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_UKR_GPS_Internal%20Displacement%20Report_Round%2016_UA_June%202024.pdf

30. Державна служба зайнятості. URL: <https://dcz.gov.ua>

31. Ринок праці в умовах війни: демографічні виклики для України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3909003-rinok-praci-v-umovah-vijni-demograficni-vikliki-dla-ukraini.html>

32. 860 тисяч працездатних переселенців не мають роботи, понад 90% не звертались до центрів зайнятості, – Мінсоцполітики
Джерело: <https://biz.censor.net/n3541692>. URL: <https://biz.censor.net/news/3541692/skilky-vnutrishnih-pereselentsiv-ne-mayut-roboty>

33. Ринок праці України 2022 – 2023: стан, тенденції та перспективи. URL: https://solidarityfund.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/ebrd_ukraine-lm-1.pdf
34. Внутрішньо – переміщені особи. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>
35. Надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам. URL: https://legaid.wiki/index.php/Надання_допомоги_на_проживання_внутрішньо_переміщеним_особам#google_vignette
36. Експериментальний проект субсидія для внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://koda.gov.ua/gromadskosti/gumanitarna-polityka/dopomoga-vnutrishno-peremishhenym-osobam/derzhavna-dopomoga-vnutrishno-peremishhenym-osobam/>
37. Працевлаштування переселенців через центри зайнятості: з якими проблемами стикаються ВПО? URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/pratsevlashtuvannia-pereselentsiv-cherez-tsentry-zayniateosti-z-iaakymy-problemamy-stykaiutsia-vpo/>
38. Сотні тисяч робочих рук: як інтегрувати внутрішньо переміщених осіб у ринок праці для подолання кадрового голоду? URL: <https://rubryka.com/blog/integruvaty-vpo-u-rynok-pratsi/>
39. Гордієнко Н.В., Навошицький М.Т. До проблеми соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб у приймаючих громадах та організації соціальної роботи з ними. *The 10th International scientific and practical conference «Science, innovations and education: problems and prospects»* (May 4-6, 2022) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2022. P. 323-333.
40. Могильова Н.М. Особливості психічного здоров'я та психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб в умовах війни: досвід України. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. №2. С.81-85.

